

Bank Ichki Auditi Sifatini Oshirish Bilan Bog'liq Muammolar

Qodirova Nasiba Nizomiddin qizi¹

Annotatsiya: Banklar ichidagi ichki auditlarning sifati muvofiqlikni ta'minlash, risklarni boshqarish va operatsion samaradorlikni ta'minlash uchun juda muhimdir. Biroq, bir qator muammolar ushbu auditlarning samaradorligiga to'sqinlik qiladi, bu esa potentsial moliyaviy, obro'ga va tartibga solish xatarlariga olib keladi. Ushbu maqola banklarning ichki audit jarayonlarida duch keladigan asosiy muammolarini tavsiflaydi va ushbu muammolarni samarali hal qilish uchun yechimlarni taklif qiladi.

Kalit So'zlar: bank platformalari, strategik yechimlar, proaktiv risklar, etik, potentsial yechimlar.

ASOSIY QISM

Bankning ichki auditi sifatini oshirish turli muammolarni hal etish va samarali yechimlarni amalga oshirishni nazarda tutadi. Quyida bankda ichki audit sifatini oshirish bilan bog'liq potentsial yechimlar bilan bir qatorda keng tarqalgan muammolar keltirilgan.

Avtomatlashtirilgan audit vositalarining yo'qligi Ko'pgina banklar hali ham qo'lda audit jarayonlariga tayanadi, bu esa audit faoliyatida samarasizlik, xatolar va kechikishlarga olib keladi. Audit tartib-qoidalarini soddalashtirish, aniqlikni oshirish va audit natijalari bo'yicha real vaqt rejimida tushunchalarni taqdim etish imkonini beruvchi avtomatlashtirilgan audit vositalari va dasturiy ta'minotga investitsiya qilish va joriy qilish kerak. Bunga ma'lumotlar tahlili platformalari, auditni boshqarish dasturiy ta'minoti va ish jarayonini avtomatlashtirish vositalari kirishi mumkin. Xatarlarni noto'g'ri baholash ba'zi ichki audit jarayonlari bank duch keladigan asosiy risklarni samarali aniqlay olmaydi va birinchi o'ringa qo'ya olmaydi, bu esa muhim sohalarga yetarlicha e'tibor qaratilmasligiga olib keladi. Xatarlarni baholashni kuchaytirish, ilg'or risklarni modellashtirish usullarini, stsenariy tahlilini va doimiy monitoring mexanizmlarini o'z ichiga olgan metodologiyalarni o'z ichiga oladi.² Audit ustuvorliklarini xatarlarni boshqarishning umumiy maqsadlariga moslashtirish uchun risklarni boshqarish guruhlarini bilan yaqindan hamkorlik qilish maqsadga muvofiqdir. Cheklangan ichki audit ko'nikmalari ichki audit guruhlarida murakkab bank operatsiyalari va yuzaga kelayotgan xavflarni yetarli darajada hal qilish uchun zarur bo'lgan maxsus ko'nikma va tajribalar yetishmasligi mumkin. Ichki auditorlar o'zlarining texnik bilimlarini, sohaga oid ko'nikmalarini va tartibga solish talablarini tushunishlarini oshirish uchun ixtisoslashgan audit topshiriqlari uchun tashqi maslahatchilarni yoki mavzu bo'yicha ekspertlarni yollashni o'ylab ko'rish kerak.

Aloqa va hisobotning samarasizligi noto'g'ri aloqa kanallari va samarasiz hisobot mexanizmlari tushunmovchiliklarga, audit muammolarini hal qilishda kechikishlarga va samarasiz keyingi harakatlarga olib kelishi mumkin. Auditorlar guruhi va auditorlar, rahbariyat va tegishli manfaatdor tomonlar o'rtasida mustahkam aloqa protokollarini amalga oshirish zarur. Audit natijalari, tavsiyalar va harakatlar rejalari to'g'risida aniq va qisqa hisobot berishni ta'minlash kerak. Murakkab ma'lumotlarni samarali taqdim etish uchun ko'rgazmali qo'llanmalar va asboblardan foydalanishni tavsiya qilamiz.³ Texnologik integratsiyaning yetarli emasligi banklar audit tizimlarini boshqa asosiy bank tizimlari bilan integratsiyalashda qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin, bu esa ma'lumotlar silosiga,

¹ Bank Moliya Akademiyasi

² Подолский В.И. Аудит. Учебник для вузов. Юнити-Дана. М.: 2007. 175 стр.

³ Суйц В.П., Смирнова Л.Р., Дубровина Т.А. Аудит: общий, банковский, страховой: Учебник/Под ред.проф. В.П.Суйца. 2-е изд. –М.: ИНФРА-М, 2005. – 671 с.- (Висшее образование).

harakatlarning takrorlanishiga va cheklangan ko'rinishga olib keladi. Audit, IT, va boshqa tegishli bo'limlar audit tizimlarini asosiy bank platformalari, risklarni boshqarish vositalari va hisobot tizimlari bilan integratsiya qilish kerak. Ma'lumotlarni uzluksiz integratsiyalash va tahlil qilish uchun API, ma'lumotlarga asoslangan yechimlar kabi texnologiyalardan foydalanish kerak. Muvofiqlik muammolari rivojlanayotgan tartibga solish talablari va muvofiqlik standartlariga rioya qilish ichki audit funksiyalari uchun jiddiy muammo bo'lishi mumkin. Mustahkam muvofiqlik tizimini yaratish me'yoriy o'zgarishlar bo'yicha muntazam yangilanishlar, muvofiqlik bo'shliqlari uchun proaktiv risklarni baholash va kuchli ichki nazoratni o'z ichiga oladi. Avtomatlashtirilgan muvofiqlikni monitoring qilish, hisobot berish va audit tekshiruvini boshqarish uchun texnologiyadan foydalanish maqsadga muvofiq. Ushbu muammolarni strategik yechimlar bilan hal qilish orqali banklar o'zlarining ichki audit funksiyalarining sifati va samaradorligini sezilarli darajada oshirishi mumkin, bu esa risklarni yaxshiroq boshqarish, operatsion samaradorlikni oshirish va tartibga solish talablariga muvofiqlikni kuchaytirishga olib keladi.

METODOLOGIYA VA TAHLILI

Bizga ma'lumki, hozirgi kunda tijorat banklarni tashqi auditdan o'tkazish uchun O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki tomonidan bank auditini o'tkazish huquqini beruvchi sertifikatga ega bo'lgan va amalda faoliyat ko'rsatayotgan auditorlik tashkilotlar 5 tani tashkil qiladi. Ulardan 3 tasi xorijiy auditorlik tashkilotlari, 2 tasi mahalliy auditorlik tashkilotlaridir. Bu esa tijorat banklarining tashqi audit tashkilotlarini tanlash imkoniyati cheklanganligidan dalolat beradi. Tashqi auditorlik tashkilotlarining kamayishiga quyidagi omillar ham sabab bo'lgan: - Birinchidan, O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki tomonidan ayrim bank auditini o'tkazishga huquqi bo'lgan auditorlik tashkilotlarining tashqi audit o'tkazish va litsenziya talablariga javob bermaslik oqibatlarida mazkur faoliyat bilan shug'ullanish huquqini beruvchi litsenziya bekor qilinishi; - Ikkinchidan, 2007 yil 4 apreldagi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 615-sonli Qaroriga muvofiq tasdiqlangan «Auditorlik tashkilotlari to'g'risida»gi Nizomda ko'rsatilgan «Ustav kapitalining miqdori va auditorlarining malakasiga qo'yilgan» talablarning oshishi natijasida auditorlik tashkilotlari sonini keskin qisqarib ketishidir.⁴ Ko'pgina auditorlik tashkilotlari o'zlarining auditorlik faoliyati va auditorlik konsultatsiya xizmatlarini amalga oshirishda auditorlik etik qoidalarining jiddiy tarzda buzilish hollari ko'plab uchraydi. Professional auditorlarning majburiy sifatlaridan biri bu jamiyat oldidagi ma'suliyatini tan olishidir. Shunga ko'ra, O'zbekiston Auditorlarining kasbga oid axloq kodeksi O'zbekiston Auditorlar palatasining 2005 yil 25 iyun 3-son, bilan qabul qilingan.⁵ U auditorlar auditorlik xizmatni ko'rsatishda mijoz bilan o'zaro munosabatlarini aniqlovchi etik va professional me'yorlarni ishlab chiqish va ularga qat'iy rioya qilishni tartibga soladi. Shunga ko'ra, auditorlik tashkiloti quyidagi auditorlik etik qoidalarga rioya qilishlari lozim.

Tashqi audit tashkilotlari tomonidan ko'rsatiladigan xizmatlar bu ularning professional ish tajribasiga ega bo'lishidir. Auditorlik tashkilotlari majburiy va tashabbus tarzidagi (ixtiyoriy) auditorlik tekshiruvlaridan tashqari, O'zbekiston Respublikasi «Auditorlik faoliyati to'g'risida»gi qonuni va №90-«Auditorlik tashkilotlarining professional xizmatlari» nomli auditorlik faoliyati milliy standarti (AFMS)da ko'rsatilgan, istalgan professional xizmatlarni ko'rsatishlari mumkin. Bunday xizmatlarga quyidagilar kiradi:⁶ a) buxgalteriya hisobini yo'lga qo'yish, qayta tiklash va yuritish b) moliyaviy hisobotni tuzish; v) milliy moliyaviy hisobotni buxgalteriya hisobi xalqaro standartlariga o'tkazish; g) xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning moliya-xo'jalik faoliyatini tahlil qilish; d) buxgalteriya hisobi, soliq solish, rejalashtirish, menedjment va moliya xo'jalik faoliyatining boshqa masalalari yuzasidan konsalting xizmati; e) soliqlar va boshqa majburiy to'lovlar bo'yicha hisob-kitoblar va deklaratsiyalarni tuzish; j) auditorlik tashkilotlari auditorlik faoliyatining milliy standartlarida nazarda

⁴ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori, 04.04.2007 yildagi PQ-615-son PQ-615-сон 04.04.2007. Auditorlik tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish hamda ular ko'rsatayotgan xizmatlar sifati uchun javobgarlikni oshirish to'g'risida (lex.uz)

⁵ O'zbekiston Respublikasi tijorat banklarida buxgalteriya hisobi hisobvaraqlari rejasi. Adliya vazirligidan 13.08.2004 y. 773-17-son bilan ro'yxatga olingan. 2005 y. 41b.

⁶ O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining 2011 yil yakunlari bo'yicha tijorat banklarida o'tkaziladigan tashqi auditorlik tekshiruvlariga qo'yiladigan talablar" 2011 yil 5-oktyabr №34-A/1 –sonli MB qarori.

tutilgan boshqa professional xizmatlarni ham ko'rsatishlari mumkin. Ushbu keltirilgan professional xizmatlar ro'yxati kengaytirilishi va to'ldirilishi mumkin, ammo hozirgi ko'rinishda ham auditorlik tashkilotlari tomonidan taklif qilinadigan xizmatlarning qanchalik xilma-xil ekanligini ko'rsatmoqda.

XULOSA

Ushbu muammolarni hal qilish va taklif qilingan yechimlarni amalga oshirish orqali banklar ichki audit funksiyalarining sifati, ishonchliligi va samaradorligini sezilarli darajada oshirishi mumkin. Bu, o'z navbatida, bank sektorida risklarni boshqarish, me'yoriy hujjatlarga rioya qilish va umumiy boshqaruvni yaxshilashga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Подолский В.И. Аудит. Учебник для вузов. Юнити-Дана. М.: - 2007. 175 стр.
2. Суйц В.П., Смирнова Л.Р., Дубровина Т.А. Аудит: общий, банковский, страховой: Учебник/Под ред.проф. В.П.Суйца. 2-е изд. –М.: ИНФРА-М, 2005. – 671 с.- (Высшее образование).
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori, 04.04.2007 yildagi PQ-615-son PQ-615-son 04.04.2007. Auditorlik tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish hamda ular ko'rsatayotgan xizmatlar sifati uchun javobgarlikni oshirish to'g'risida (lex.uz)
4. O'zbekiston Respublikasi tijorat banklarida buxgalteriya hisobi hisobvaraqlari rejasi. Adliya vazirligidan 13.08.2004 y.773-17-son bilan ro'yxatga olingan. 2005 y.41b.
5. O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining 2011 yil yakunlari bo'yicha tijorat banklarida o'tkaziladigan tashqi auditorlik tekshiruvlariga qo'yiladigan talablar" 2011 yil 5-oktyabr №34-A/1 –sonli MB qarori.

